

СЕМАНТИКА И ТЕЗАУРУС НА ТЕРМИНОЛОГИЯТА НА ХИБРИДНАТА ВОЙНА

Проф. д-р Янчо Бакалов

Изследването на семантиката и систематизацията на терминологията, отнасяща се за явлението „хибридна война“, предполага установяване на съответствие между елементите на визирания обект и знаците на знанието за него. Търсенето на съдържателна валидност чрез денотативни признаци на конкретни референти следва да намери своя израз в дефиницията на разглежданите термини и изградените понятия за тях. Изследването също така е насочено към намиране на основания за появата на специфичната терминология, методите на нейното описание и начините на доказателства за значимост. Проучването за изграждане на терминологични структури и системи закономерно се ориентира към текстове, в които се разкрива обобщената специфика на термините.

Коректното дефиниране на терминологията на хибридна война няма за цел само обогатяване на теорията. Терминът „хибридно въздействие“ сам по себе си е неопределен и не следва без съдържателно валидиране да обслужва легитимно дейността на политици и анализатори. Отношението към него определя доколко субектът (държавата) е склонен да реагира на хибридни явления и на кого възлага противодействието. Понятийната систематизация на терминологията в контекста на „война“ следва да дава отговор на въпросите за класифициране на структурата и елементите на хибридните въздействия по стратегически компоненти в зоната на оперативното военно изкуство или като тактика на използване на критични услуги. С изявите си политици, дипломати, публицисти, социолози и други специалисти с експертиза извън военната сфера като правило не внасят особена яснота по проблема. Автори със способности да иронизират наричат темата „хибридна война“ семантичен локум, оприличават я на мъглявина, която е обвила класическото понятие „война“. Генералният секретар на НАТО Столтенберг, с претенции за експертиза, редовно представя свои тези по темата, в които се съдържат противоречия, много политика и малко конкретика.

Позиционирана в рамката на историческата перспектива, „хибридната война“ активира информационен ресурс и синхронно или асинхронно използване

на конвенционални и нерегулярни въоръжени отряди в една обща кампания. Тъй като понятието „студена война“ е излязло от употреба, а по политически съображения употребата на термина „война“ по Клаузевиц и Сун Дзъ е неприемливо за ситуацията в днешния свят, появило се е нещо недееспособно по рождение, нито кон, нито магаре, а „хибрид“. В състоянието, в което се намира, неолибералният Запад се опасява, че го заплашва перманентна хибридна война с Русия през целия период на нейното съществуване. Истаблишментът в Русия се обвинява, че иницира борба на идеи и ценности с либералната демокрация и това прави страната им легитимна цел за въздействия в интерес на европейската идентичност и в защита на демократичния световен ред. Изследването, на което е посветена статията, доказва, че по същество това е терминологично неиздържано, пропагандно клише, което е въведено в употреба в духа на отминалото времето от Студената война.

Становище за хибридна война у нас се формира въз основа на публикациите на американски и европейски аналитици за събитията в Украйна, без научно или експертно обяснение за произхода, целите и формите на проявление. По този повод през 2018 г. дипломатът и експерт Симеон Николов пише, че представата в България за хибридните войни дълго време е на неоправдано ниско равнище, диктувана от пропагандни клишета. Според Любомир Чолаков, автор на изданието „Искам да знам“, понятието „хибридна война“ е изкуствено, част от пропагандната публицистика, нуждае се от безкрайни допълнителни разяснения какво точно представлява и сериозните анализатори отбягват да използват подобни размити формулировки. Налице е тенденция всяка заплаха или използване на сила да се насажда в общественото съзнание като хибридно въздействие, с което терминът, вместо да придобива по-голяма яснота, създава объркване и губи своята състоятелност.

На среща на НАТО в Уелс през септември 2014 г. се приема обобщаващо системно определение за хибридна война: „разширяване на военните действия в цивилни сфери, следователно, водене на „войни“ не само с военни, а с всички средства... тотална война, включваща цивилни инфраструктури или медии като средство и като обект“ – край на цитата. Това може да означава, че всички известни минали войни са хибридни и бъдещите военни конфликти също ще бъдат хибридни. По аналогия с определението от „Уелс-2014“, страните – участнички в Световните войни, са били ангажирани в най-мощните хибридни войни в историята. Доказателства: в тотални войни воюват масови армии, набирани по силата на закон за всеобщата военна служба, страните са свързани с коалиционни споразумения, води се активна военна пропаганда, цялата икономика преминава на военновременен режим на управление, медиите са цензурирани, манипулирани и експлоатирани като средство за пропаганда, местни милиции „на терен“ съдействат на регулярната армия, на бойните полета се прилагат разнородни тактики, в много страни действия нелегална въоръжена съпротива, на окупираните територии местното население търпи репресии, гражданските инфраструктурни обекти обслужват военното усилие, провеждат се психологически операции срещу вражеските въоръжени сили и население, гражданските права са ограничени, изхранването на цивилните става с предоставяне на продукти по продоволствени

картички и др. През април 1941 г., когато Югославия е нападната от Германия, Унгария и Италия, италианската служба за военно разузнаване разбива кодовете и се внедрява в югославските радиокомуникации, предава фалшиви заповеди и създава объркване в движенията на югославските войски – типичен пример за „кибервойна“ в действие. В потвърждение на казаното, Франк Хофман, авторитет сред разработващите теорията на хибридна война, я дефинира като „заплаха, която включва пълния спектър от различни способности за водене на военни действия, в това число използване на всички конвенционални способности, на тактиката на нерегулярните сили, терористични действия с прилагане на недискриминиращо насилие, принуда, безредици, инициирани от престъпни елементи, които се прилагат от всички противодействащи страни“ – край на цитата. Предефинирането на работното определение от Уелс-2014 измества акцента от „разширяване на военните действия“ към провеждане на широк кръг мероприятия с невоенен характер, които заменят въоръжения сблъсък.

Публицистът Джеймс Уизър сочи, че по време на войната с Грузия през 2008 г. Русия е използвала съчетание от регулярни военни сили, южноосетински и абхазки милиции, както и сили със специално назначение под прикритие, като „местна самоотбрана“. Примерът трябва да представи случай на хибридна война, която се отличава по форма от досега прилаганите комбинации от конвенционални и нерегулярни методи. Той, меко казано, е неубедителен, а фактологията не отговаря напълно на истината. В специален доклад, поръчан от ЕС през 2009 г., се сочи, че грузинските войски са започнали враждебни действия в нощта на 7-и срещу 8 август 2008 г., с цел да установят контрол над Южна Осетия, без там да е имало нахлуване на руски войски. На станалите разисквания в Страсбург по доклада на Независимата международна анкетна комисия на 22 октомври 2009 г. австрийският евродепутат Франц Обермайер, председател на Европейския алианс за свобода, говори за едностранното отразяване от страна на международните медии на фактите и обстоятелствата около войната, за това, че САЩ са заклеймили военната операция на Русия, но одобряват започнатата от грузинския президент Саакашвили война, който е разчитал на тяхната подкрепа и на подкрепата на НАТО.

В алтернативното определение за хибридна война, предложено от българския Център за стратегически изследвания, се говори за „скрито водене на война“, при което „няма дефинирани фронт и бойно поле“. Още през 2015 г. дипломатът и експерт Симеон Николов говори, че „това понятие е твърде размито и затова много хора го разбират в различни варианти“. Допуска се, че според мащаба си такава война може да преследва ограничени цели, но може да решава и стратегически задачи. Не се дава отговор на въпросите за периметъра на критичните услуги и специализираните звена, които трябва да ги осигуряват. В потвърждение на казаното – такива са всички специални операции, които се прилагат вече повече от век: рейдове в тила на врага, партизански акции, диверсии от бойни плувци, „невидими“ летателни средства („летащи вещици“), точкови удари по възлови инфраструктурни обекти, нарушаване на комуникациите и системите за управление, въвеждане на населението в заблуждение, медийни интервенции за всяване на страх, психологически операции срещу личния състав на войските и т.н.

През всички войни, които човечеството е водило, е имало асиметрични тактически действия за експлоатиране на слабостите на противника, възниквали са нестандартни ситуации и при тях победителите на бойното поле са прилагали нетрадиционни решения. През 636 г., на платото Ярмук, днешна Сирия, когато в ожесточена битка византийските войски започват да изтласкват левия фланг на арабите от Халифата и застрашават с обкръжение центъра им, откъм палатковия лагер към тях се втурват въоръжени жените на арабските воители. Преди това те гневно обстрелват с камъни своите разколебани бойци, като по този начин ги заставят да спрат отстъплението си. С тяхната решителна намеса натискът на превъзхождащите византийци бил овладян. Победата при Ярмук е стратегически успех за арабите, след нея Халифатът заявява намеренията си да властва над целия блискоизточен регион.

Хан Крум, който не успява да се споразумее за примирие с византийския император Никифор, привлича съюзници извън пределите на България, въоръжава и жените, след което подготвя засади из старопланинските проходи и го разгромява.

В посочените примери още от Средновековието асиметричната буря е предизвикана от воители от Изтока, а „западните“ търпят поражение. Голямата разлика днес е в нарасналите високотехнологични възможности за пренасяне на конфликта в киберпространството, с използване на изкуствен интелект и с всички присъщи на епохата нововъведения, които решително се откъсват от приложената тук описателна терминология. Те изстрелват проблема до висоти, които е трудно да бъдат овладени от неспециалисти.

Научният подход за изследване на същността на явлението „хибридност“ в неговия приложен аспект не е чужд на българските учени, разработващи военната теория. Полковник доктор Любомир Монов от Института за перспективни изследвания за отбраната изказва тезата, че хибридната заплаха се разполага в пространството между мира и войната и представлява динамична комбинация от състояния и действия, чиято цел е създаването на доминиращ авторитет. Авторският термин „доминиращ авторитет“ е оригинална находка и създава поводи за множество интерпретации.

През 2020 г. доцент Георги Цветков публикува монографията „Управление на развитието на отбранителни способности“ в която има рубрика „Асиметричен противник (хибридна война)“, специфичен контекст на мисията „Отбрана“. Този негов труд може да бъде оценен като постижение на съвременната национална военна наука. Според автора логиката на хибридните конфликти предполага ограничено използване на сила и атакуване на „меки цели“. Тук е необходимо да се добави – формалната логика. Военната практика показва, че логическите постулати, изведени като формално-валидни заключения, често не намират пълно потвърждение.

Друг български изследовател, о.р. бригаден генерал доцент Елислав Иванов, защитава дисертация на тема „Предизвикателствата пред военното разузнаване в съвременните конфликти и хибридни заплахи“. В контекста на студийното изследване за семантиката и понятийната систематизация на терминологията на хибридната война, представляват интерес специалните термини, с които

той оперира. Те са снабдени с определения, производни на „хибрид“: хибридна стратегия, заплаха, среда, агресия, кампания, конфликт, конфронтация, модел на хибридна война, хибридни замисли и цели, проявления, действия, предизвикателства, атаки, страни с хибриден режим. Особен интерес представляват силогизмите „хибридна среда за сигурност“ и „страни с хибриден режим“, но това е предмет на друго изследване. Авторът не се е заел да изясни мястото в хибридна проблематика на явления, свързани с разузнавателната практика, като изфабрикуваното от ЦРУ „съмнително досие“, което става причина за инвазията на САЩ и Великобритания в Ирак. С оглед на една от целите на студията – да се обособи влиянието на терминосистемата, производна от „хибрид“, трудът на доцент Елислав Иванов внася елемент на контрапунктуалност. Използваната от него терминология е разпознаваема по основното си съдържание, без да има нужда от „хибридно“ определение. Косвено се потвърждава становището на експертите от силите за специални операции на САЩ от 2010 г., че текущата и бъдещата оперативна среда са достатъчно добре описани във военните доктрини и не е необходимо да се въвежда термин „хибридна война“.

Интерес представлява присъствието на явлението „хибрид“ като лексикален шаблон в ежегодните доклади за състоянието на отбраната и въоръжените сили, представени пред Народното събрание през последните пет години. В Доклада от 2016 г. производни на „хибридно“ са упоменати четири пъти: „хибриден характер“ – относно стимулираните процеси на миграция в Близкия изток и Северна Африка; „хибридно въздействие“ – описателно, отнася се за заданието за учението „Щит-2016“; „хибридни заплахи“ – като елемент на изследователски проект, изпълняван от ВА „Г.С. Раковски“ и в изводната част на доклада – за противодействие на новите заплахи, „включително и хибридните“. През 2017 г. явлението „хибрид“ е упоменато девет пъти, като в изводната част на Доклада се говори за концептуална рамка за противодействие на съвременните заплахи, „включително хибридните“. В Доклада от 2018 г. „хибридно“ е упоменато четири пъти, като при оценката на средата за сигурност е казано: „Хибридните заплахи, международният тероризъм и киберпрестъпността бяха сред главните предизвикателства пред националната и съюзната сигурност“. Тук трите посочени „главни предизвикателства“ са показани разделно. За дейността на бригадата „Специални сили“ е посочено, че тя се е подготвяла да изпълнява мисии в условия на „нарастващо използване на неконвенционални и хибридни действия“ – хибридните действия са отделени терминологично от „неконвенционалните“, следователно могат ли да се считат за „конвенционални“? В същия доклад подобен силогизъм се появява още веднъж.

В ежегодния Доклад през 2019 г. „хибридното“ определение е употребено девет пъти, като при описанието на средата за сигурност присъства изразът: „Използването на хибридни въздействия е насочено главно към ерозиране на общественото доверие към колективната отбрана и провежданите учения на НАТО в Черноморския регион“ – край на цитата. С него се лансира теза, която заслужава по-обстояен анализ. Факт е, че трезво мислещи български политици са изказвали съмнения, доколко нарастването на напрежението в Черноморския регион е полезно за световния мир и за сигурността на нашата страна. Невисоката разреша-

ваща способност на формално-логичната оценка посредством терминологията на хибридните явления за важни събития относно ерозирането на общественото доверие в тази чувствителна зона на отношения е очевидна. Търсенето в Европейския съюз на алтернатива на членството на страните от Съюза в НАТО, с лидер САЩ, чрез създаване на Европейски сили за сигурност, хипотетично също може да се разглежда като резултат от хибридни въздействия. Това, разбира се, е малко вероятно, НАТО и ЕС редовно декларират своето единомислие, но такава хипотеза съществува. При председателството на Европейския съюз от Франция отново се активира процесът на обсъждане на Бяла книга за европейската отбрана.

Според Доклад-2019 Военноморските сили са се подготвяли да дадат „отговор на асиметрични, хибридни и терористични заплахи“ – в текста са показани като различни формати на заплахи. Разузнаването също разкрива „рисковете и заплахите от симетричен, асиметричен и хибриден характер“ – изброени са като три отделни явления.

През 2020 г. главните предизвикателства пред националната и съюзната сигурност са били тероризъм, миграционни вълни, организирана престъпност, киберпрестъпност. „Хибридните атаки“ тук са отделени като самостоятелен компонент. Съвместното командване на специалните операции отчита нарастващо влияние на „неконвенционалните“ и „хибридните“ рискове и заплахи. В изводите се е прокраднала и енигмата „публични стратегически комуникации“: „В условията на нарастващи хибридни заплахи все повече нараства необходимостта от усъвършенстване на способностите за ефективни публични стратегически комуникации по отношение на отбранителната политика и приоритетите в сферата на отбраната“ – край на цитата.

Въз основа на посочените факти може да се каже, че в отчетите на Министерството на отбраната пред Народното събрание за петгодишен период след обявеното през 2015 г. от министър Ненчев, че България се намира в състояние на хибридна война, терминологията, която я обслужва, не е коректно дефинирана. В годишните доклади за състоянието на сигурността и отбраната изобилстват обичайните мирновременни клишета: състоянието на средата за сигурност става „все по-сложна“, източниците на заплахи в нея „се идентифицират все по-трудно“; основните задачи се решават „въпреки трудностите“; осигурено е „устойчиво управление на щабовете“; финансовият ресурс е „ограничен“; Министерството на отбраната „реализира мерки“; усилията „остават фокусирани“; „все повече нараства значението“ на някои инфраструктурни проекти; продължават да „нарастват рисковете и заплахите“, но се предприемат мерки и „стъпки в правилна посока“. В заключение, през 2020 г., в условията на „нарастващи хибридни заплахи“, според Министерството на отбраната все повече нараства необходимостта от усъвършенстване на способностите за ефективни комуникации по отношение на отбранителната политика и приоритетите в сферата на отбраната – каквото и да значи това. В посочените образци на мирновременна военна реторика явлението „хибрид“ присъства като тийнейджър, който не се е определил кой е и накъде върви.

Съвременните военни конфликти в „горещите точки“ по света отразяват спецификата на контрола на военната активност и прилагането на асиметричен

подход на бойното поле. В миналото нерегулярните формирования, опериращи във военновременна обстановка: въстаници, партизани, бойни групи, терористи, бунтовници, също използват асиметрични действия срещу противника, като поставяне на мини на транспортните артерии, атентати, терор, засади, агитация и пропаганда, вземане на заложници, внезапни бързотечни въоръжени нападения върху точкови обекти. Закономерният им стремеж в по-продължителен период от време е нарастване на силите и мобилизация за противопоставяне на бойна мощ срещу тази на противника. На територията на Югославия по време на Втората световна война в операции срещу окупатора на широк фронт участват стотици хиляди партизани на маршал Тито. В борбата с държавната власт в България по време на Втората световна война малобройните и лошо въоръжени партизани се стремят да се прегрупират и да завоюват свободни територии, формират съединения от отряди, обявяват създаването на Народоосвободителна въстаническа армия. В нелегалност работи радиостанция с голямо покритие на територията на страната с информационни предавания за населението. Действията на бойните групи в градовете имат спомагателно назначение. Напускането на Афганистан от силите на САЩ и НАТО през 2021 г. е пример за успех на асиметричното поведение на нерегулярен противник – в случая на талибаните. Само за няколко дни страната е заета от тях след епизодични въоръжени сблъсъци с правителствените войски, които са обезверени от отсъствието на подкрепа от населението и нежеланието на „съюзниците“ от САЩ да се бият.

Никое от посочените, както и други неназовани тук, дефиниции за „хибридна война“, не удовлетворяват условията за уникалност и съдържателна валидност. Допуска се разводняване на представата за хибридна война във военната сфера с въвеждане на множество нови значения и нюанси. Очевидно се намираме в процес на търсене на ново, по-адекватно понятие, което да замени „хибридната война“.

Съществен проблем е обосноваването на легитимността, с което някои държави оперират „хибридно“, като се намесват по свой почин в стабилизирането на определени региони по света. На тактическо ниво представата за „хибридна намеса“ се проследява с присъствието на чужди елементи в решаването на регионален или вътрешен конфликт. Не е тайна, че „великите сили“ са склонни да провеждат специални операции зад граница, да финансират пропагандни кампании и да подкрепят сваляне на правителства. В началото на XXI век, по време на т.нар. „Арабска пролет“, инсценирана от страни от Европейския съюз за сваляне на неудобните режими в Близкия изток, в Либия са въведени подразделения на Специалните части на Франция, а в бойния ред на боеспособните батальони на бунтовниците са внедрени офицери от британското управление МИ-6. Те са снабдени с модерни средства за комуникация, следят интересуващата ги оперативна обстановка в реално време чрез сателити, които работят за тях, и т.н. Признаването на тези събития за водене на хибридна война, а те очевидно са такива за интервенциите Великобритания и Франция, лишава от смисъл идеята за монопол върху хибридните заплахи в Украйна и в Сирия.

Загрижеността за юридическата рамка, в която трябва да се вмести новата креатура на война, е преодолима. Дори поради това, че отдавна военните кон-

фликти не започват с обявяване на война, а когато това е ставало, страните са търсели формален повод, много често инсцениран. Проблем възниква по отношение на жертвите на войната, защото хибридната заплаха очевидно се тълкува противоречиво и многопластово, а негативите са налице, както и за носенето на отговорност пред заблуденото, уплашено, гладуващо, стресирано, оцетено, ограбено в надеждите си местно население (вж. Арабска пролет).

ЛИТЕРАТУРА:

1. **Вълков, И.** Мениджмънт на отбраната. Теоретични модели, инструментариум и добри практики. Изд. „Диодера“, 2020.
2. **Грозданова, Т.** Контентанализът като метод за анализ на теоретичната рамка за изследване на отношения и взаимодействия. ВА „Г.С. Раковски“, 2019.
3. Доклад за състоянието на отбраната и въоръжените сили на Република България. Народно събрание (ежегоден, 2016 – 2020).
4. **Къчев, О.** Използване на несловесни методи на убеждение при защита правото на сигурност. ВСУ, Международна лятна научна сесия на Юридически факултет. Сборник „Правото на сигурност“, 2017, кн. 31.
5. **Попов, Ал.** Моделиране на лексикалното знание с цел автоматична обработка на естествен език. Автореферат.

проф. д-р Янчо Бакалов
ВВМУ „Н. Й. Вапцаров“
9002 Варна, България
bakalov_y@naval-acad.bg

Prof. Dr. Yancho Bakalov
Researcher iD: N-3686-2019
ORCID iD: 0000-0002-6294-9129
Nikola Vaptsarov Naval Academy
9002 Varna, Bulgaria
bakalov_y@naval-acad.bg

СЕМАНТИКА И ТЕЗАУРУС НА ТЕРМИНОЛОГИЯТА НА ХИБРИДНАТА ВОЙНА

проф. д-р Янчо Бакалов

Резюме: Изучаването на семантиката и систематизирането на терминологията, свързана с феномена „хибридна война“, включва оценка на съответствието между елементите на целевия обект и признаците на познанието за него. Терминът „хибридно въздействие“ във връзка с войната е неясен сам по себе си и не трябва да служи на политици и анализатори без смислово валидиране. Хибридната война, като индикация за алтернатива

на насилието, се използва като терминологично покритие на конвенционалните военни мерки за защита на страните, които са жертви на агресия. Нито едно от горните определения, както и други определения за „хибридна война“, споменати тук, не отговарят на условието за изчерпателност.

Ключови думи: хибридна война, семантика, дефиниции, валидиране, всеобхватност.

SEMANTICS AND THESAURUS OF HYBRID WAR TERMINOLOGY

Prof. Dr. Yancho Bakalov

Summary: The study of the semantics and systematization of terminology related to the phenomenon of „hybrid warfare“ includes an assessment of the correspondence between the elements of the target object and the signs of knowledge about it. The term „hybrid impact“ in relation to war is vague in itself and should not serve politicians and analysts without meaningful validation. Hybrid warfare, as an indication of an alternative to violence, is used as a terminological cover for conventional military measures to protect countries that are victims of aggression. None of the above definitions, as well as other definitions of „hybrid warfare“ mentioned here, satisfy the condition of comprehensiveness.

Keywords: hybrid warfare, semantics, definitions, validation, comprehensiveness.